

**ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՏԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱՅԱՍՏԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ը**

ՆՏ ՄԱՐԴՈՒԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ «ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՆԱՅԱՍՏԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ (22.12.2010Թ. ՆՕ-243-Ն) 14-ՐԴ ՆՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ, 29-ՐԴ ՆՈԴՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ 6-ՐԴ ԿԵՏԻ, 36-ՐԴ ՆՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ, 38-ՐԴ ՆՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 1-ԻՆ ԵՎ 2-ՐԴ ԿԵՏԵՐԻ՝ ՆԱՅԱՍՏԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

14 դեկտեմբերի 2012թ.

Նայաստանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Նարոյթյունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Նովհաննիսյանի, Ն. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի ներկայացուցիչներ՝ ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակիցներ Ա. Վարդեանյանի, Ն. Աբգարյանի,

գործով որպես պարասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Նամբարձումյանի, նույն բաժնի առաջապար մասնագետ Ն. Սարգսյանի,

գործով սահմանադրական դատարանի նիստին հրավիրված՝ ՆՏ կառավարության ներկայացուցիչ՝ ՆՏ աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարա-

րության սոցիալական ապահովության պետական ծառայության պետի առաջին փեղակալ Ս. Սահյանի,

համաձայն Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին» Նայասարանի Նանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՆՕ-243-Ն) 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերության, 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետի, 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության, 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերի՝ Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 28.08.2012թ. ՆՏ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով գեկուցողի հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, ՆՏ կառավարության ներկայացուցչի պարզաբանումները, հետազոտելով «Պետական կենսաթոշակների մասին» Նայասարանի Նանրապետության օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ օրենքը ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2011 թվականի հունվարի 1-ից:

Տիշյալ օրենքի՝ դիմողի կողմից վիճարկվող իրավակարգավորումները նախապեսող 14-րդ, 29-րդ, 36-րդ եւ 38-րդ հոդվածների հետևյալ դրույթներում սահմանվում են.

- «Մասնակի կենսաթոշակ նշանակելու պայմանները եւ ժամկետը» վերաբերողությամբ 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերությունում՝

«Նամարեղությամբ աշխատած ժամանակահատվածը մասնագիտական աշխատանքային սրահում չի հաշվարկվում».

- «Աշխատանքային սրահում հաշվառվող ժամանակահատվածները» վերաբերողությամբ 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետում՝

«6) ուսումնական հասարակություններում, բացառությամբ հանրակրթական ուսումնական հասարակությունների, առկա (ցերեկային) ուսման ժամանակահատվածը՝ վեց փարուց ոչ ավելի».

- «Չվճարված կենսաթոշակի գումարը վճարելը» վերաբառությամբ 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերությունում՝

«Եթե կենսաթոշակը վճարելը դադարեցվել է, ապա չվճարված կենսաթոշակի գումարը վճարվում է դիմելու կամ կենսաթոշակ վճարելը վերսկսելու (կենսաթոշակ ստանալու իրավունքը վերականգնելու) համար հիմք համարվող տեղեկատվությունը ստացվելու ամսվան նախորդող մեկ փարվա այն ժամանակահատվածի համար, որի ընթացքում անձը կենսաթոշակ ստանալու իրավունք է ունեցել».

- «Կենսաթոշակը վերահաշվարկելը» վերաբառությամբ 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերում՝

«1) փոխվել է հիմնական կենսաթոշակի չափը կամ աշխատանքային սրաժի մեկ փարվա արժեքը՝ փվյալ ամսվա 1-ից.

2) փարիքային կամ հաշմանդամության կենսաթոշակ նշանակելուց (վերահաշվարկելուց) 12 ամիս հետո կենսաթոշակառուն ներկայացրել է կենսաթոշակը նշանակելուց (վերահաշվարկելուց) հետո առնվազն վեց ամիս աշխատած լինելու մասին տեղեկանք՝ դիմումը եւ անհրաժեշտ փաստաթղթերը ներկայացնելու ամսին հաջորդող ամսվա 1-ից»:

Օրենքի 36-րդ եւ 38-րդ հոդվածների վերոհիշյալ դրույթները գործող խմբագրությամբ նախատեսվել են «Պեպական կենսաթոշակների մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 2012 թվականի մարտի 19-ին ՆՆ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված օրենքով (ՆՕ-100-Ն):

2. Դիմողը, հիմք ընդունելով անձի իրավական վիճակը վարթարացնող օրենքների եւ այլ իրավական ակտերի հետադարձության անթույլատրելիության վերաբերյալ ՆՆ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված սկզբունքը, ինչպես նաեւ ՆՆ սահմանադրական դատարանի 15.01.2008թ. ՄԴՈ-723 որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, գտնում է, որ ՆՆ աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարարության մարմինների կողմից վեճի առարկա նորմերի կիրառմանը հետադարձության ուժ է հաղորդվել, ինչը հանգեցրել է մարդկանց իրավունքների խախտման:

Ըստ դիմողի /*բառացի մեջբերում*/՝ «Վերոնշյալ դրույթների վերլուծությունից բխում է, որ սույն դրույթները անձի իրավական վիճակը վարթարացնող բնույթ են հե-

տեսաբար հեքադարձ ուժ չունեն, սակայն գրանցվել են դեպքեր, երբ դրանց կիրառման բնագավառում ձեւավորված իրավակիրառ պրակտիկայում այդ դրույթներին տրվել է հեքադարձ ուժ»:

Ինքնին չվիճարկելով առկա իրավակարգավորման իրավաչափությունը եւ սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ գործադիր իշխանության մարմինների պրակտիկան՝ այդ դրույթների կիրառման առումով, այնպիսին է, որ հանգեցրել է կենսաթոշակառուների իրավական վիճակի վարթարացման: Ուստի, ըստ դիմողի, վեճի առարկա նորմերի սահմանադրականության խնդիրը պայմանավորված է կիրառման փուլում դրանց հաղորդված բովանդակությամբ, քանի որ դրանք կիրառվել են հեքադարձ ուժով, փարածվել են «... օրենքում կապարված փոփոխությունների արդյունքում ծագած իրավահարաբերությունների վրա», ինչն իրավաչափ չէ, չի բխում ՏՏ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթի պահանջից: Դատաբնության ընթացքում իր բացաբությունները ներկայացնելիս դիմող կողմի ներկայացուցիչը շեշտեց, որ «... Վերոնշյալ դրույթների բնույթի Սահմանադրության համապատասխանության հարցը մեր կողմից չի բարձրացվում, քանի որ դրանք հանդիսանում են պետության կողմից որդեգրած կենսաթոշակային քաղաքականության արդյունք: Սակայն վերոնշյալ գործող եւ նախկինում նախատեսված դրույթների համեմատական վերլուծությունից բխում է, որ գործող դրույթները անձի իրավական վիճակը վարթարացնող բնույթ ունեն, ուստի հեքադարձ ուժ չեն կարող ունենալ», ինչը, ըստ դիմողի, պրակտիկայում չի երաշխավորվել:

Որպես վեճի առարկա նորմերի հեքադարձ ուժով կիրառման փաստարկ դիմողը վկայակոչում է այն հանգամանքը, որ, օրինակ, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ գործող օրենքի 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերությամբ, ինչպես նաեւ 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետով նախատեսված վեճի առարկա դրույթները 2002թ. ընդունված «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՏՕ-591-Ն ՏՏ օրենքով նախատեսված չեն եղել:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքի 36-րդ հոդվածը մինչեւ 2012թ. մարտի 19-ի ՏՕ-100-Ն օրենքով փոփոխությունները, ինչպես փաստում է դիմողը, նախատեսում էր չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարում՝ դիմելու ամսվան նախորդող երեք փարվա այն ժամանակահատվածի համար, որի ընթացքում անձը կենսաթոշակ ստանալու իրավունք է ունեցել, մինչդեռ փոփոխությունների արդյունքում այդ ժամանակահատվածը սահմանվել է մեկ փարի, որով, ըստ դիմողի, խախտվում է անձի՝ նախկին օրենսդրությամբ սահմանված երեք փարվա համար

վճարվող կենսաթոշակի իրավունքը եւ չի երաշխավորվում նրա լեզիվիմ ակնկալիքները:

Գործող օրենքի՝ կենսաթոշակի վերահաշվարկմանը վերաբերող 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերում նախատեսված իրավակարգավորումը վկայակոչելով՝ դիմողը գտնում է, որ արտոնյալ պայմաններով աշխատանքային սրաժի հաշվարկման կարգ նախատեսված չլինելը հակասում է ՏՏ սահմանադրական դատարանի 15.01.2008թ. ՍԴՌ-723 որոշման պահանջներին, ինչպես նաեւ անձին գրկում է «Պեւրական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ նախկին օրենքով սահմանված՝ արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակի վերահաշվարկի իրավունքից:

Իր փաստարկները հիմնավորելու համար դիմող կողմը սահմանադրական դատարան է ներկայացրել ՏՏ աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարարությունից, ՏՏ սոցիալական ապահովության պեւրական ծառայությունից ստացված գրությունների պատճեններ:

3. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ «Անձի իրավական վիճակի վարթարացման կամ խստացման ձեւերն օրենքում չեն արտահայտվում: Դրանք ճանաչվում են որպես այդպիսին դատական պրակտիկայում, մասնավորապես՝ իրավակիրառական պրակտիկայում եւ պահանջում են սահմանադրական՝ Սահմանադրության փառին եւ ոգուն համապատասխան մեկնաբանություն»: Նաշվի առնելով վերոգրյալը՝ պատասխանող կողմը կարծում է, որ վիճարկվող նորմերն ինքնին սահմանադրականության խնդիր չեն առաջացնում:

Ժխտելով վիճարկվող նորմերը հետադարձությամբ կիրառելու փաստը, շեշտելով, որ առկա չէ նման դատական պրակտիկա, պատասխանող կողմը գտնում է, որ այդպիսի կիրառման բացառմանն է կոչված «Պեւրական կենսաթոշակների մասին» 2010թ. ընդունված ՏՏ օրենքի «Անցումային դրույթների» 55-րդ հոդվածը: Որպես լրացուցիչ փաստարկ պատասխանող կողմը վկայակոչում է նաեւ «Պեւրական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքի կիրարկումն ապահովելու մասին» ՏՏ կառավարության 2011թ. մայիսի 5-ի թիվ 665-Ն որոշումը:

Անդրադառնալով վեճի առարկա առանձին դրույթների վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ պատասխանողը գտնում է, որ, մասնավորապես՝ «Պեւրական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ գործող օրենքի 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերությամբ, ինչպես նաեւ 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետով նախատեսված վեճի առարկա դրույթները ոչ թե առաջին անգամ ամրագրվել են սույն օրենքում, այլ նախատեսվել են «Պեւրական կենսաթոշակների մասին» 2002թ. ՏՏ օրենքում փոփոխությամբ:

յուններ եւ լրացումներ կատարելու մասին 2008թ. դեկտեմբերի 26-ի ՆՕ-35-Ն ՏՏ օրենքով: Ուստի գործող օրենքի այդ դրույթներում հեփադարձության խնդիր չէր կարող առաջանալ:

Այսուհանդերձ, պատասխանող կողմը գտնում է, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքի 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետում 2012թ. մարտին ՆՕ-100-Ն ՏՏ օրենքով կատարված փոփոխությունն այնքանով, որքանով անցումային դրույթներում նորմեր չի նախատեսում այն անձանց կենսաթոշակային իրավունքների ապահովման ուղղությամբ, ովքեր ՏՏ-ից մեկնել եւ վերադարձել են՝ պահպանելով ՏՏ օրենսդրության պահանջները, պրակտիկայում կարող է խնդիրներ առաջացնել այդ անձանց իրավունքների պաշտպանության առումով:

4. ՏՏ կառավարության ներկայացուցիչը, պատասխանելով սահմանադրական դատարանի հարցերին եւ ներկայացնելով կենսաթոշակային հարաբերությունների՝ սույն գործով վիճարկվող կարգավորումների եւ դրանց պրակտիկայի վերաբերյալ ՏՏ կառավարության փեսակետը, նշեց, որ վիճարկման առարկա նորմերի հեփադարձ կիրառման մասին խոսք լինել չի կարող, քանի որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» 2010թ. ընդունված ՏՏ օրենքի «Անցումային դրույթների» 55-րդ հոդվածի նորմերը նախատեսել են բավարար իրավակարգավորումներ անձանց իրավական վիճակի վարթարացումը բացառելու համար, հեփադարձ, անձինք նաեւ համապատասխան դիմումների հիման վրա իրացրել են իրենց նախկին իրավունքները: Միաժամանակ, ՏՏ կառավարության ներկայացուցիչը նշեց, որ 2012 թվականի մայիսի 5-ից (ՆՕ-100-Ն օրենքի ուժի մեջ մտնելու օրվանից) մինչեւ սեպտեմբեր ամիսն ընկած ժամանակահատվածում սրացվել է չվճարված կենսաթոշակի գումարը վճարելու 2490 դիմում, որոնք, որպես կանոն, ներկայացվել են փարբեր ժամանակներում Նայասպանի Նանրավեությունից բացակայած ՏՏ քաղաքացիների կողմից:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքի 36-րդ հոդվածում առկա իրավակարգավորման եւ չվճարված կենսաթոշակի վճարման ժամկետի սահմանափակման վերաբերյալ օրենսդրական փոփոխության առնչությամբ ՏՏ կառավարության ներկայացուցիչը նշեց, որ այն պայմանավորված է եղել կենսաթոշակառուների հաշվառման համակարգի բարելավման, կենսաթոշակների վճարման բնագավառներում առկա չարաշահումները վերացնելու, բյուջեպային միջոցներն արդյունավետ ծախսելու, ինչպես նաեւ ՏՏ-ում մշտապես բնակվող կենսաթոշակառուների իրավունքների պաշտպանության երաշխիքներն ամրապնդելու անհրաժեշտությամբ:

5. Անդրադառնալով վեճի առարկա իրավադրույթների առնչությամբ կողմերի փաստարկներին՝ ՆՏ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ դիմող կողմը գործնականում չվիճարկելով «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ օրենքի (ՆՕ-243-Ն) 14-րդ, 29-րդ, 36-րդ և 38-րդ հոդվածների՝ իր կողմից մարմանավորված դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, ներկայացրած հիմնավորումներով ըստ էության վիճարկում է դրանց կիրառման իրավաչափությունը՝ ելնելով իրավակիրառական պրակտիկայում դրանց փրված մեկնաբանություններից և իր եզրահանգումներից:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման դեպքում վերոհիշյալ նորմերի իրավաչափ կիրառման և դրա հետ ուղղակիորեն առնչվող անձանց իրավունքների պաշտպանության հարցերը կարող էին օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լուծում ստանալ ընդհանուր իրավասության կամ վարչական դատարանում: Բանն այն է, որ վարչական մարմինն իրավասու չէ ի պաշտոնե մեկնաբանել օրենքի նորմը և ձեռավորել լեգիտիմ իրավակիրառական պրակտիկա, **դա բացառապես դատական իշխանության իրավասության շրջանակներում է:** Գործում առկա չէ որեւէ օրինակ, որ օրենքի նորմի հեղադարձությամբ կիրառումը պայմանավորվել է դատարանի կողմից փյալ նորմին փրված մեկնաբանությամբ: **Դիմողի բոլոր փաստարկները վերաբերում են վարչական մարմնի գործողության իրավաչափության խնդրին:**

Միաժամանակ, պարզելով, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ օրենքի 14-րդ և 29-րդ հոդվածներում նախատեսված վիճարկվող իրավակարգավորումները սահմանվել և գործողության մեջ են դրվել «Պետական կենսաթոշակների մասին» դեռևս նախկին ՆՏ օրենքի (ՆՕ-519-Ն) փոփոխությունների արդյունքում (26.12.2008թ. ՆՕ-35-Ն օրենք), և հետագայում իրենց արտացոլումն են գտել «Պետական կենսաթոշակների մասին» 2010թ. ընդունված ՆՏ օրենքում, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դիմողի կողմից այդ նորմերի հեղադարձ ուժով կիրառման հանգամանքի շեշտադրումը՝ դրանց սահմանադրականության խնդրի առաջադրման առումով, հիմնավոր չէ: Ինչ վերաբերում է չորս փարուց ավելի գործող իրավանորմի ոչ իրավաչափ կիրառմանը վարչական մարմնի կողմից, ապա դա, ինչպես նշվեց, կարող էր քննության առարկա դառնալ համապատասխան իրավասությամբ օժտված ընդհանուր իրավասության կամ վարչական դատարանում՝ բացահայտելու համար նաև կոնկրետ գործի փաստական հանգամանքները:

Ելնելով վերոգրյալից՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ առկա են «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 60-րդ հոդվածի 1-ին կետով «Պե-

տական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ օրենքի 14-րդ եւ 29-րդ հոդվածների վերոհիշյալ իրավակարգավորումների մասով գործի վարույթը կարճելու հիմքեր:

6. Ինչ վերաբերում է «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ գործող օրենքի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերում նախատեսված իրավակարգավորումների վիճարկմանը, ապա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողի կողմից մաքնանշված նախկին իրավակարգավորումը, որը նախատեսված է եղել նույն հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի 2-րդ պարբերությունում, դուրս է այդ հոդվածի գործող խմբագրությամբ 1-ին մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերի իրավակարգավորման շրջանակներից, եւ գործող օրենքի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերը՝ դիմողի կողմից բերվող փաստարկների փաստանկյունից, չեն փոփոխվել, ինքնին սահմանադրականության խնդիր չեն հարուցում՝ ՆՏ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին համապատասխան կիրառելու փաստանկյունից:

7. Սույն գործով սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում առանձին անդրադառնալ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ օրենքի (ՆՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ պարբերությամբ նախատեսված իրավակարգավորման սահմանադրականության գնահատմանն այնքանով, որքանով փոփոխությունը կատարվել է 2012թ. մարտի 19-ին ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «Պետական կենսաթոշակների մասին ՆՏ օրենքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» ՆՕ-100-Ն ՆՏ օրենքով եւ առնչվում է ՆՏ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված սկզբունքի երաշխավորմանը:

Կենսաթոշակային ապահովության հետ կապված հարաբերությունների օրենսդրական կարգավորման անհրաժեշտությունը բխում է ՆՏ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի, 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ կետի եւ 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներից: ՆՏ Սահմանադրության 1-ին հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունից է բխում Նայասարանի Նանրապետության, որպես սոցիալական պետության, պարտականությունը պետական բյուջեի միջոցների հաշվին օրենքով սահմանված դեպքերում եւ կարգով անձանց պետական կենսաթոշակով ապահովելը: Այդ հարաբերությունների կարգավորմանն է կոչված «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ օրենքը, որը 22.12.2010թ. ընդունվելով ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից (ՆՕ-243-Ն), ենթարկվել է մի շարք փոփոխությունների՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ օրենքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» ՆՏ օրենքով (ՆՕ-100-Ն):

Մինչև կենսաթոշակների մասին վերոհիշյալ օրենքի ընդունումը, պետական կենսաթոշակային հարաբերությունները կարգավորվել են 2002թ. նոյեմբերի 19-ին ՏՏ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքով (ՏՕ-519-Ն), որը 2002-2010թթ. բազմաթիվ փոփոխություններից ու լրացումներից հետո ուժը կորցրել է 01.01.2011թ. (բացառությամբ 9-րդ գլխի, որն ուժը կորցնելու է 01.01.2013թ.) կապված կենսաթոշակային ապահովագրության համակարգում անհատական (անձնավորված) հաշվառման նախկին կարգի ժամանակավոր պահպանման անհրաժեշտության հետ)։

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքի (ՏՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածի փոփոխությամբ նախատեսված իրավակարգավորման բովանդակությունը ենթադրում է փոխադարձ իրավունքների ու պարտականությունների միասնության հիմքով կարգավորվող կենսաթոշակային իրավահարաբերություններ, որի շրջանակներում է պետությունը երաշխավորում ապահովել անձին (ՏՏ քաղաքացուն, ՏՏ երկքաղաքացուն, քաղաքացիություն չունեցող անձին, օտարերկրյա քաղաքացուն) չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարումը՝ որոշակի իրավապայմանների առկայության (կենսաթոշակառուի կողմից օրենքով նախատեսված պարտականությունների կատարման) դեպքում։ Ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ օրենքը սահմանազատում է «**կենսաթոշակի իրավունք**» եւ «**կենսաթոշակ ստանալու իրավունք**» հասկացությունները։ Նամաձայն «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքի 7-րդ հոդվածի՝ «Սույն օրենքով սահմանված պայմանները բավարարելու դեպքում **կենսաթոշակի իրավունք ունեն** Նայաստանի Նանրապետության քաղաքացին, Նայաստանի Նանրապետության երկքաղաքացին, օտարերկրյա քաղաքացին կամ քաղաքացիություն չունեցող անձը, եթե սույն օրենքով կամ Նայաստանի Նանրապետության միջազգային պայմանագրերով այլ բան սահմանված չէ»։ Ընդ որում, կենսաթոշակի իրավունքի իրավաճանաչման համար օրենքի նույն հոդվածը նախատեսում է, որ առկա պետք է լինեն հետևյալ պայմանները.

- անձը պետք է կենսաթոշակ ստանալու իրավունք ունենա,
- օրենսդրությամբ սահմանված կարգով դիմի իրավասու պետական մարմնին,
- Նայաստանի Նանրապետությունում բնակվելու իրավունք ունենա եւ բնակվի Նայաստանի Նանրապետությունում (օտարերկրյա քաղաքացին կամ քաղաքացիություն չունեցող անձը),

- կենսաթոշակ չստանա այն պետությունից, որի քաղաքացին է (ՏՏ-ում փախստականի կարգավիճակ չունեցող օտարերկրյա քաղաքացին),

- ՏՏ բնակչության պեղական ռեգիստրում ՏՏ բնակության վայրի հասցեում հաշվառված լինի (ՏՏ երկքաղաքացին),

- կամավոր սկզբունքով չիրացնի պեղական բյուջեից ֆինանսավորվող մեկ այլ կենսաթոշակի իրավունք:

Միաժամանակ, «Պեղական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ «Սույն օրենքով կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձը **կենսաթոշակ ստանալու իրավունք ունի**, եթե օրենսդրությամբ սահմանված կարգով դիմել է կենսաթոշակ նշանակելու իրավասություն ունեցող մարմնի համապատասխան ստորաբաժանում ... եւ նրան նշանակվել է կենսաթոշակ...»: Ակնհայտ է, որ իրավունքի իրացումը ենթադրում է նաեւ պարտականությունների պարշաճ կատարում:

Վերոհիշյալ համապատասխան իրավապայմանների բավարարման դեպքում է պետությունը պարտավոր մեկ փարվա ժամկետային սահմանափակմամբ կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձին վճարել չվճարված կենսաթոշակի գումարը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է կենսաթոշակային հարաբերությունների բաղադրիչ փարր հանդիսացող վերոհիշյալ իրավակարգավորման ընդհանուր օրինաչափ անհրաժեշտությունը՝ ՏՏ Սահմանադրությամբ նախատեսված՝ անձի սոցիալական ապահովության իրավունքի իրացումը երաշխավորելու, ինչպես նաեւ այդ ապահովության ծավալի ու ձեւի՝ օրենքով սահմանված ողջամիտ դրսեւորման փեսանկյունից: Վերջինիս իրավակարգավորման բացառիկ իրավասությունը վերապահված է օրենսդիր մարմնին՝ ՏՏ Ազգային ժողովին, որը կոչված է իրականացնելու այդ բնագավառի օրենսդրական քաղաքականությունը՝ առաջնորդվելով ՏՏ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի, 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ կետի եւ 83.5-րդ հոդվածի պահանջներով:

Սակայն ցանկացած իրավակարգավորում պետք է հետապնդի օրինաչափ նպատակ եւ նախատեսի այդ նպատակին հասնելու իրավաչափ երաշխիքներ: Այս փեսանկյունից «Պեղական կենսաթոշակների մասին» ՏՏ օրենքի (ՏՏ-243-Ն) 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ պարբերությամբ նախատեսված իրավակարգավորման սահմանադրականության գնահատման խնդիրն ուղղակիորեն առնչվում է նաեւ չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարման ողջամիտ ժամկետի խնդրին, քանի որ ՏՏ-100-Ն օրենքով կատարված փոփոխության արդյունքում էապես փոխվել է չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարման ժամկետային պայմանը: Նամաձայն դրա՝ կենսաթոշակի վճարումը վերսկսվում է դրա համար օրինական հիմքեր առաջանալու ամ-

սվան նախորդող մեկ փարվա համար՝ նախկինում սահմանված երեք փարվա փոխարեն:

Սահմանադրական դափարանը գրնում է, որ օրինաստեղծ գործունեության խնդիրն է ապահովել Սահմանադրությամբ նախատեսված իրավունքների ու ազատությունների **երաշխավորված** եւ **համալիր** իրացումը՝ որպես իրավունքի գերակայության, իրավական պետության կայացման ու զարգացման անհրաժեշտ նախապայման: Մասնավորապես, իրավակարգավորման ձեւերի ու միջոցների ընտրությունը, դրանցով անձանց իրավունքների գործադրման առավել արդյունավետ երաշխիքներ ստեղծելու օրինաչափ նպատակ հետապնդելը չեն կարող իրացվել ի հաշիվ սահմանադրաիրավական որեւէ նորմի ու սկզբունքի անտեսման:

Տվյալ դեպքում իրավունքի գերակայության սկզբունքից ելնելով, ինչպես նաեւ օրենսդրական փեխնիկայի փեսանկյունից անհրաժեշտ է իրավական սկզբի փոփոխության կամ լրացման արդյունքում նոր իրավակարգավորումները ժամանակի մեջ եւ անձանց նկատմամբ գործողության մեջ դնելու հստակ կանոնների պահպանումը՝ նրանց իրավունքների իրացման իրավաչափ պայմանների երաշխավորման նպատակով: Դա առավել եւս կարելու է այն դեպքերում, երբ խնդիրն առնչվում է հնարավոր փոփոխությունների արդյունքում անձի իրավունքների իրացման պայմանների խստացմանը:

Քննության առարկա գործի շրջանակներում ՏՏ սահմանադրական դափարանը գրնում է, որ նման փոփոխությունների գործադրումը պետք է զուգորդվի օրենքում այնպիսի իրավապայմանների սահմանմամբ, որոնք կերաշխավորեն, մասնավորապես, կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձանց կողմից կենսաթոշակի սրացման իրավունքի անարգել իրականացումը եւ չեն խաթարի նրանց լեգիտիմ ակնկալիքները: Տվյալ պարագայում խնդիրն առնչվում է ՏՏ Ազգային ժողովի կողմից 19.03.2012թ. ընդունված ՎՕ-100-Ն օրենքին: Բացի այն, որ այդ օրենքի ուժի մեջ մտնելու պայմանները (23-րդ հոդված) գլխավորապես փարածվել են ՏՏ երկքաղաքացիների նկատմամբ, չեն նախատեսվել նաեւ նոր իրավակարգավորումները գործադրելու ողջամիտ ժամկետներ՝ կապված անձանց հնարավոր գործողություններն այդ փոփոխություններով պայմանավորված պահանջներին համապատասխանեցնելու հետ: ՏՏ սահմանադրական դափարանը, հիմնվելով կենսաթոշակային հարաբերությունների իրավակարգավորումների սահմանադրականության վերաբերյալ իր նախորդ որոշմամբ (ՄԴՈ-1050) արտահայտած իրավական դիրքորոշումների վրա, հարկապես կարելու է կենսաթոշակի իրավունք ունեցող այն անձանց չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարման կայուն երաշխիքների առկայությունը, որոնք օրինական հիմ-

քերով բացակայում են Նայասարանի Նանրապետությունից: Վերջիններիս առնչությամբ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՆՏ օրենքի (ՆՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածում առաջարկված փոփոխությունները «Հյուպատոսական ծառայության մասին» ՆՏ օրենքի 24-րդ, «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին» ՆՏ օրենքի 3-րդ հոդվածներով, «ՆՏ-ում բնակչության պետական ռեգիստրի համակարգ ներդնելու մասին» ՆՏ կառավարության 2005թ. թիվ 1231-Ն որոշման 10-րդ կետով սահմանված կարգով օտարերկրյա պետություններում ՆՏ հյուպատոսական հիմնարկներում հաշվառված անձանց նկատմամբ համաչափ կիրառելու ողջամիտ նվազագույն ժամկետը՝ որպես օրենքի անցումային դրույթներով այդ նորմի ուժի մեջ մտնելու ժամկետ, կարող էր լինել առնվազն վեց ամիսը: Տվյալ ժամանակահատվածում պետությունը կարող էր իրացնել նաև իր պոզիտիվ պարտականությունը՝ համապատասխան հյուպատոսական ծառայությունների միջոցով կամ այլ կերպ իրագեկելով օրենսդրությամբ սահմանված կարգով այլ երկրներում հաշվառման կանգնած ՆՏ օրինապաշտ քաղաքացիներին՝ իրենց իրավունքների իրացմանն առնչվող օրենսդրական փոփոխությունների մասին, որպեսզի վերջիններս ի վիճակի լինեին ձեւավորել օրենսդրական փոփոխություններին համարժեք լեգիտիմ ակնկալիքներ: Այսինքն՝ իրավունքի իրացման պայմանների փոփոխությունները կարող են լինել սկզբունքորեն իրավաչափ, եթե հետապնդում են օրինաչափ նպատակներ և իրացվում են այդ նպատակին համաչափ միջոցներով ու ձևերով: Ի դեպ, սույն գործով պարասխանող կողմը նույնպես ընդունում է օրենքի՝ վեճի առարկա նորմի կիրառման համար անցումային որոշակի ժամանակահատվածի անհրաժեշտությունը՝ մարդկանց իրավունքների պաշտպանության և սահմանադրականության խնդիր չառաջացնելու տեսանկյունից:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում վերոհիշյալ օրենքով չի պահպանվել իրավակարգավորման համաչափության սկզբունքը նշված կարեգործիայի անձանց նկատմամբ՝ հաշվի չի առնվել նրանց լեգիտիմ ակնկալիքների իրացման հնարավորությունը:

8. Սահմանադրական դատարանն իր՝ ՄԴՌ-649, ՄԴՌ-723, ՄԴՌ-758, ՄԴՌ-881, ՄԴՌ-1000 որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումներով բազմիցս, այդ թվում՝ կենսաթոշակային հարաբերությունները կարգավորող նորմերի սահմանադրականությունը որոշելու վերաբերյալ գործերով, արձանագրել է անձի իրավական վիճակը վարթաբացնող օրենքին և այլ իրավական ակտերին հետադարձ ուժ հաղորդելու անթույլատրելիությունը, կարելուրելով, որ «... անձի իրավական վիճակը

վարթարացնող նորմերի հեքադարձ ուժի արգելման սկզբունքը՝ իրավական անվրանգության սկզբունքի հեք մեկտեղ, կոչված է ապահովելու լեգիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքը», եւ որ անձի իրավական վիճակը վարթարացնող նորմերի հեքադարձ ուժի արգելքը «... հանդիսանում է պեքական իշխանության նկարմամբ վարահության եւ իրավական պեքության սկզբունքների կարեւոր քաղադրարարներից մեկը: Այդ սկզբունքը միաժամանակ հանդես է գալիս որպես իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովման կարեւոր երաշխիք: Օրենքի հեքադարձ ուժի մերժման սկզբունքից բխում է այն արգելքը, համաձայն որի՝ անթույլարելի է այն իրավունքների սահմանափակումը կամ վերացումը, որոնք ամրագրվել են նախկինում գործող նորմերի հիման վրա: Նման պարավորություն է նաեւ սքանձնել Նայասպանի Նանրապեքությունը մի շարք միջազգային պայմանագրերով»:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դարարանի նախադեպային իրավունքում հասքարված չափանիշների համաձայն՝ «... սոցիալական օրենսդրության, այդ թվում՝ կենսաթոշակների ոլորքում, պեքություններն ունեն հայեցողության լայն շրջանակ, որը ելնելով սոցիալական արդարության եւ քնքեսական բարեկեցության շահերից, կարող է իրավաչափորեն հանգեցնել բնակչությանը վճարվող կենսաթոշակի գումարի կարգավորմանը, հարմարեցմանը եւ նույնիսկ նվազեցմանը: Այնուամենայնիվ, ցանկացած այսպիսի միջոց պեք է կիրառվի ոչ խքրական ձեւով եւ համապարասխանի համաչափության պահանջներին: Այդ պարճառով, օրենսդրին քրված հայեցողության շրջանակը քաղաքականության ընքրության հարցում պեք է լինի լայն, եւ նրա կողմից «հանրային շահի» գնահարումը պեք է հարգվի, եթե այն սկնհայքորեն գուրկ չէ ողջամիք հիմնավորումից» (Carson and Others v. The United Kingdom [GC], cited above, p. 61; Andrejeva v. Latvia [GC], cited above, p. 83; as well as Moskal v. Poland, no. 10373/05, p. 61, 15 September 2009): Մեկ այլ գործով դարարանը կարեւորել է, որ. «Չնայած 1-ին Արճանագրության 1-ին հողվածը չի կարող սահմանափակել պեքության ազարությունը սոցիալական ապահովության համակարգի շրջանակներում վճարվող գումարի չափի կամ քեսակի ընքրության հարցում, կարեւոր է նաեւ սքուզել արդյոք դիմումարուի՝ սոցիալական ապահովության համակարգի շրջանակներում գումար սքանալու իրավունքը խախքվել է այնպես, որը հանգեցրել է նրա կենսաթոշակի իրավունքի եւության աղավաղմանը» (Stec and Others v. The United Kingdom [GC], no 65731/01, p. 53, ECHR 2006-VI, Wieczorek v. Poland, no. 18176/05, p. 57, 8 December 2009):

Ըսք կենսաթոշակային հարաբերությունների իրավակարգավորման բնագավառում ՆՆ սահմանադրական դարարանի արքահայքած իրավական դիրքորոշման՝

«... օրենսդիրն իրավասու է օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում սահմանելու կենսաթոշակի հետ կապված իրավահարաբերությունների կարգավորման լիովին նոր համակարգ: Սակայն նման փոփոխությունները չեն կարող վերացնել այն կենսաթոշակները, այդ թվում՝ արտոնյալ կարգով նշանակվող, որոնք ստանալու իրավունքն անձը ձեռք է բերել նախկինում գործող օրենսդրության հիման վրա: Եթե օրենքն արդեն սահմանել է կենսաթոշակի տեսակները, կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձանց շրջանակը, կենսաթոշակի իրավունք ձեռք բերելու պայմանները, կենսաթոշակի չափը եւ վճարման պայմանները, **պեղծության համար ծագում է պարտականություն երաշխավորելու կենսաթոշակի իրավունքի առնչությամբ լեզիպիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքի եւ իրավական որոշակիության սկզբունքների իրացումը»** (ՄԴՌ-723):

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումները (եյնելով նաեւ միջազգային իրավական փորձից) անվերապահորեն կիրառելի են նաեւ սույն գործով քննության առարկա իրավակարգավորման նկատմամբ, եւ իրավակիրառական պրակտիկան պետք է ընթանա այդ ուղղությամբ: Իսկ օրենսդիր մարմնի խնդիրն ու սահմանադրաիրավական պարտականությունն է օրինաստեղծ գործունեությունն իրականացնել ՆՏ Սահմանադրությամբ ամրագրված նորմերի ու սկզբունքների, այդ թվում՝ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված իրավապայմանի համալիր հաշվառմամբ: Քննության առարկա օրենքի եւ ՆՏ օրենսդրական մի շարք այլ ակտերի իրավանորմերի պարզաճ կատարումը երաշխավորելու համար **ՆՏ սահմանադրական դատարանը կարելու է նաեւ բնակչության պետական ռեզիստրի վարման իրավակարգավորման հետագա բարելավման խնդիրը եւ ՆՏ օրենսդրական զարգացումների ներկա վիճակին դրա ներդաշնակելու անհրաժեշտությունը:**

Եյնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68-րդ հոդվածներով, Նայաստանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Յ**:

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՆՕ-243-Ն) 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերության մասով գործի վարույթը կարճել:

2. «Պեպական կենսաթոշակների մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՆՕ-243-Ն) 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետի մասով գործի վարույթը կարճել:

3. «Պեպական կենսաթոշակների մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՆՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերությունը համապատասխանում է Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում, եւ այն ընդունման պահից վեց ամսվա ընթացքում չէր կարող կիրառվել Նայաստանի Նանրապետությունից ժամանակավոր բացակայած՝ Նայաստանի Նանրապետության այն քաղաքացիների նկատմամբ, ովքեր «Նյուպատոսական ծառայության մասին» ՆՏ օրենքի 24-րդ, «Բնակչության պեպական ռեգիստրի մասին» ՆՏ օրենքի 3-րդ հոդվածներով, «ՆՏ-ում բնակչության պեպական ռեգիստրի համակարգ ներդնելու մասին» ՆՏ կառավարության 2005թ. թիվ 1231-Ն որոշման 10-րդ կետով սահմանված կարգով օտարերկրյա պետություններում հյուպատոսական հաշվառման են կանգնած եղել:

4. «Պեպական կենսաթոշակների մասին» Նայաստանի Նանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՆՕ-243-Ն) 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 2-րդ կետերը համապատասխանում են Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրությանը:

5. Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՎՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

14 դեկտեմբերի 2012 թվականի
ՍԴՈ- 1061